

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Teatterikeskus ry kiittää Opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta lausua Kulttuurialan tulevaisuustyöryhmän raportista.

Raportti kuvaa hyvin kulttuurialan tämänhetkisiä tarpeita, ja sen toimenpiteet ovat oikeansuuntaiset vastatatakseen ajankohtaisiin alan vahvistamisen ja jälleenrakennuksen tarpeisiin. Raportti on hyvin kiinni tässä hetkessä, mutta tämä on myös sen keskeinen puute: se ei pyri ennakoimaan tulevaisuuden tarpeista, vaan tyytyy tuomaan esiin tarpeita, jotka ovat läsnä tässä ja nyt. Ongelmien juuret ovat ajassa ennen pandemiaa ja monet ongelmista ovat myös olleet läsnä jo vuosia ennen pandemiaa, mutta kriisi on tuonut ne aiempaa voimakkaammin näkyviin.

Koronan vaikutuksista on tärkeä huomioida myös koronapandemian aikaisten vaihtelevien rajoitusten vaikutukset kulttuurialan työntekijöihin, työhyvinvointiin ja siten yhteisöjen kykyyn toimia pitkällä tähtäimellä. Jo yksistään näiden haittojen korjaaminen edellyttää pitkäaikaista lisärahoitusta.

Raporttiin liittyen nousi perusteltu huoli siitä, onko työryhmässä ollut edustettuna kulttuurialan asiantuntemusta riittävän monipuolisesti. Erityisesti huoli liittyy siihen, että pienten tai vakiintumattomien toimijat tai uudet nousevat taiteenalat jäävät ilman edustusta, vaikka juuri vapaalla kentällä olisi asiantuntijuutta tulevaisuuden toimintamalleista, erilaisista organisaatioista, rahoituslähteiden yhdistelystä, rakenteiden umpikujista ja sudenkuopista.

Ongelmanratkaisun näkökulmasta asiantuntemusten monipuolisuus on tärkeä voimavara, ja juuri tässä totunnaisten toimintamallien ja tunnetuimpien taiteenlajien ulkopuolisten tekijöiden

huomioiminen työryhmien kokoamisessa toisi erityistä lisäarvoa. Vapaan kentän asiantuntijoita eri taiteenaloilta tulee siksi kutsua isojenkin kysymysten äärelle. Varsinkin pienet taiteenalat ja niillä toimivat pienet yhteisöt jäävät kuitenkin herkästi laajojenkin työryhmien ulkopuolelle.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

- Taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan valtion talousarvion luvussa 29.80. yhteen prosenttiin kaikista talousarvion menoista vuoteen 2027 mennessä.
- Valtio ja kunnat turvaavat kulttuuripalveluiden yhdenvertaisen saatavuuden kunnissa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö vahvistavat kulttuurihyvinvointitoimintaa edistäviä yhteis- toimintarakenteita ja rahoitusratkaisuja.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

Työryhmän viestin huomioiduksi tulemiseen ja esitysten toteuttamiseen voidaan nähdäksemme vaikuttaa esimerkiksi seuraavilla keinoilla:

- Näkyvä yhteistyö ja vuorovaikutus alan toimijoiden ja ministeriön kesken.
- Viestiminen siitä kuinka laajasti raportti on saanut kiitosta kulttuurialan toimijoilta.
- Raportin nostaminen kulttuurialan järjestöjen ja yhteisöjen viestintään, ja tapahtumien (kuten vaalipaneelien) järjestäminen sen teemoista niin vaalien alla kuin uuden eduskunnan alkutaipaleella.
- Kulttuuripoliittisen selonteon, ministeriryhmän ja elimen ajaminen ovat samalla myös keinoja nostaa tulevaisuusraportin toimenpide-ehdotusten asemaa politiikkaan.

Lukukohtaiset kommentit

**Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen.
Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.**

Yhdymme eräiden muiden lausunnonantajien huomioon, että toimenpiteiden toteuttamisessa ei voida jäädä odottamaan kulttuuripoliittisen selonteon toteuttamista, vaan jälleenrakentamiseen ja alan vahvistamiseen on tartuttava jo hallituskauden alusta lähtien.

Ehdotetun elimen kannalta on oleellista huomioida aktiivinen ja vaikuttava vuorovaikutus kulttuurialan järjestöjen, yhteisöjen ja tekijöiden kanssa. On tärkeää hyödyntää kulttuurialan asiantuntemusta mahdollisimman monipuolisesti ja kattavasti, koska monimuotoisuus on keskeinen ongelmanratkaisun voimavara. Tämä voi olla vaikea saavuttaa pelkällä kulttuurialan toimijoiden edustuksella kyseisessä elimessä.

Kulttuurille annettavaan arvostukseen liittyen tarvitaan puhettavan muutos: kulttuurilla ei vain ole vaikutuksia hyvinvointiin, vaan kulttuuri on elimellinen osa hyvinvointia itseään.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kannatamme erittäin lämpimästi kulttuurin rahoituksen kasvattamista 1 % valtion budjetista vuoteen 2027 mennessä.

Lisärahoitus on syytä kohdentaa korjaamaan nykyisen rahoituksen puutteita, jotta sillä saadaan mahdollisimman suuri vaikuttavuus. Alan rakenteiden kehittämisen tulee lisätä alan sisäistä oikeudenmukaisuutta ja tukea uusien taidemuotojen, toimintatapojen ja yhteisöjen nousemista kulttuurialalla. Esimerkiksi rahoituslain ulkopuolisen, nk. vapaan, kentän rahoitus on pieni osa kokonaisuutta ja kokoonsakin nähden heikosti rahoitettu, mutta välttämätön kulttuurialan — niin taiteen kuin toimintamallienkin — uudistumisen kannalta. On syytä tarkastella kriittisesti myös instituutioiden ja vapaan kentän rahoitustason eroja.

Kustannustason kehitys tulee huomioida myös rahoituslain ulkopuolisella kentällä, jossa on jo valmiiksi vähiten liikkumavaraa reagoida kustannustason muutoksiin. Kustannustason kehitys on syytä huomioida sekä yksittäisten avustusten että rahoituksen kokonaisuuden osalta. Jo nykyisellään esimerkiksi esittävän taiteen rahoituslain ulkopuolisella kentällä on n. 34 % rahoitusvaje, joka estää toiminnan toteuttamisen sosiaalisesti kestäväällä tavalla ja saamasta täysimittaisia hyötyjä nykyisestä rahoituksesta.

Rahoituksen rakenteita kehitettäessä erityisesti perusrahoitusta on syytä vahvistaa, koska se mahdollistaa pitkäjänteisen, suunnitelmallisen ja tarkoituksenmukaisen toiminnan.

Yritystoiminnan painottamisen ohella on syytä nostaa yhtä keskeiseen asemaan voittoa tavoittelematonta yleishyödyllistä toimintaa, joka muodostaa merkittävän osan korkeatasoisen taiteen tarjonnasta.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Lukuun 2 liittyen riittävä julkisen rahoituksen taso on suurella osalla kulttuurialaa välttämätöntä, jotta työntekijöille voidaan turvata kohtuulliset työehdot. Riittävä perusrahoitus vastaa tehokkaasti tavoitteeseen työllisyyden parantamisesta ja kulttuurialan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Osaamisohjan vahvistaminen on tärkeää, ja ajantasaisten osaamistarpeiden tunnistamisessa on syytä tehdä tiivistä yhteistyötä työnantajia edustavien järjestöjen ja koulutusorganisaatioiden välillä. Työelämälähtöinen täydennyskoulutus on tärkeä ja tehokas keino parantaa alan ammattilaisten työllistymistä ja reagoida nopeastikin toimintaympäristön muutoksiin.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Teatterikeskus kannattaa rakenteellisia uudistuksia kulttuurin ammattilaisten sosiaaliturvan ja työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Tekijöiden aseman parantamiseksi huomiota on kiinnitettävä myös rahoituksen rakenteisiin. Kulttuurialan julkista rahoitusta tulee kehittää siten, että kaikilla julkisesti rahoitetuilla yhteisöillä on riittävät edellytykset olla sosiaalisesti vastuullisia työnantajina. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on rakennettu palkkatyön ehdoilla, ja työ tilanteen muuttamiseksi on osoittautunut vaikeaksi.

Tulee tunnistaa, että julkisella vallalla on vastuu paikoin liian alhaisen rahoitustason, rahoitukseen liittyvän kilpailun ja rahoituksen eriarvoisuuden luomista välillisistäkin haitallisista vaikutuksista kulttuurialalla. Tulevaisuudessa on tärkeä huomioida julkisen rahoittajan vastuu tehtyjen valintojen vaikutukset myös rahoitetun toiminnan sosiaaliseen kestävyYTEEN, ja hankittaessa palveluita kulttuuritoimijoilta huomioida kilpailutuksessa ja tarjouspyynnöissä edellytykset maksaa työehtosopimuksen mukaista palkkaa

Apurahojen määrän lisääminen on kannatettavaa. Tekijöiden työturvallisuuden ja kohtuullisten työehtojen vuoksi on tärkeää, ettei apurahoilla tehtyä työtä käytetä paikkaamaan esimerkiksi esittävän taiteen yhteisöjen liian pientä rahoitusta, vaan rahoitus yhteisöissä tehtävään työhön kohdistetaan suoraan näille yhteisöille. On tärkeää, että taiteilijapalkkakokeilu ei saa vähentää rahoitusta saavien taiteilijoiden määrää

On syytä harkita edelleen myös malleja, jotka kohdistuisivat täsmällisemmin epätyypillisissä työsuhteissa kulttuurialalla työskenteleviin, kuten Taiteilija-allianssi.

Eläkevakuutuksen ohella tarvitaan yhdistelmävakuutus myös työttömyysvakuutukseen siten, että samaan työttömyyskassaan voi vakuuttaa työnsä riippumatta onko kyse palkkatyöstä tai yritystoiminnasta.

Freelancerien työehtojen kannalta tulevalla hallituskaudella on keskeistä myös, miten Suomi huomioi kansallisella tasolla EU:n komission hyväksymät suuntaviivat yksinyrittäjien kollektiivisesta neuvotteluoikeudesta.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Kaikilla Suomessa asuvilla tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista asuinpaikasta tai taustasta huolimatta. Nykyisellään kunnallisen rahoituksen puuttuminen muualla Suomessa ohjaa tekijöitä ja toimintaa kaupunkeihin, jotka rahoittavat kulttuuria ja joissa usein myös kysynnän puolesta toiminnalle on jo valmiiksi parhaat edellytykset. Kulttuurin saatavuutta voitaisiin parantaa esimerkiksi siten, että paikallista rahoitusta ammattimaiselle kulttuuritoiminnalle esimerkiksi rahoituslain ulkopuoliselle kentälle olisi tarjolla jokaisessa Suomen kunnassa.

Kulttuurihyvinvointipalveluissa on huomattavia mahdollisuuksia vahvistaa suomalaisten hyvinvointia kustannustehokkaasti. Teatterikeskuksessa tehdyn työn perusteella kentän pirstaleisuus — sekä tilaaja, että tarjoaja puolella— on yksi keskeinen este kulttuurihyvinvointipalveluiden käytölle kunnissa ja hyvinvointialueilla. Uusien toimintamallien juurruttaminen edellyttää lisärahoitusta kulttuurihyvinvoinnin hyödyntämiseen vielä hyvinvointialueiden vakiintuessa ja kerätessä tietoa kulttuurihyvinvointipalveluiden hyvinvointivaikutuksista.

Kinanen Mikael
Teatterikeskus ry